

Hildegunn Sagvaag og Liza Fuglestad

Livshistorier til ungdom med rusproblem – refleksjoner om hjelp til behandling

Rapporter fra Universitetet i Stavanger Nr. 20

Livshistorier til ungdom med rusproblem – refleksjoner om hjelp til behandling

Hildegunn Sagvaag og Liza Fuglestad

juli
2009

Universitetet i Stavanger
N-4036 Stavanger
NORGE
www.uis.no

ISSN 0806-7031
ISBN 978-82-7644-377-6
Rapport nr. 20, Universitetet i Stavanger

Innledning	2
Teori.....	2
Metode.....	4
Historier om livet	4
Livet før er nå blitt til historier om.....	4
Så hendte det noe i livet... ..	5
Nå er livet en historie om... ..	6
Historier om livet i fremtiden er... ..	7
Historier om rusmiddelbruk	8
Rusmiddelbruken før er nå blitt historier om... ..	8
Så forandret rusmiddelbruken seg til historier om.....	9
Nå er rusmiddelbruken historier om... ..	10
Rusmiddelbruk i fremtiden er historier om... ..	11
Kjernehistorie – historie om nedverdiggelse og ikke-tilhørighet.....	12
Resultat.....	13
Litteratur.....	14
Vedlegg I: Intervjuguide	15
Vedlegg II: Samtykkeerklæring	16

Livshistorier til ungdom med rusproblem – refleksjoner om hjelp til behandling

Innledning

K46 er et hjelpetilbud for unge med rusproblemer, det ligger sentralt til i Stavanger og unge mellom 17 og 25 år kan komme innom for å samtale med personalet og vurdere om tilbudet er noe for dem.

K46 er et samarbeid mellom spesialisthelsetjenesten og Stavanger kommune. Tilbudet er organisert under virksomheten Ungdom og Fritid i Stavanger kommune sammen med blant annet uteseksjonen og helsestasjon for ungdom. I brosjyren sin skriver de: *"K46 er et hjelpetilbud for unge i Stavanger med rusproblemer. Er du i alderen 17 til 25 og har ønsker om å gjøre noe med rusproblemene dine, ta kontakt. Det er bare å ringe eller komme innom i Kongsgaten 46. (Derav navnet K46) Vi tror at viss du vil, så kan du! Pårørende kan også ta kontakt for samtale."* (Brosjyre, Stavanger Kommune).

Hvem er så de unge som oppsøker K46, hva ønsker de, hvilke historier har de, hva opplever de som god hjelp og hvilken nytte synes de at de har av K46?

Dette var spørsmål de ansatte ved K46 stilte seg og ved hjelp av finansiering av Helsedirektoratet inngikk K46 i et forskningssamarbeid med Universitetet i Stavanger som gjennomførte en studie om ungdommer som oppsøker K46 sine livshistorier og om hva ungdommene erfarer som god hjelp for dem. En tilsvarende studie vil bli foretatt i Tsjekkia i løpet av 2009 og disse studiene vil ligge til grunn for en komparativ analyse.

Teori

St.Meld 39 (2001-2002) om barn og unges oppvekstvilkår presiserer at det er et økende rusforbruk blant unge i Norge. Det er derfor nødvendig med en bred mobilisering mellom hjelpeapparatet, familiene og samfunnet generelt for å endre på denne utviklingen. I følge regjeringens Handlingsplan mot Rusmidler (2006-2008) er rusmiddelproblemer ofte et uttrykk for andre problemer. I handlingsplanen legges det også fram at det skal være økt fokus på tidlig intervensjon for barn og unge som har tilleggsproblematikk som psykiske lidelser, atferdsproblematikk og vanskelige oppvekstvilkår.

Rusmiddelproblemer blant unge kan forstås ut fra fysiologisk, psykologiske og sosiale perspektiv. I denne studien hvor man søker å forstå rusmiddelbruken i relasjon til de unges livshistorier er de psykologiske og sosiale perspektivene relevante.

Psykologiske perspektiv fokuserer på individuelle intrapsyriske forhold. Den unges *motivasjon* for å forandre sitt rusmiddelbruk er ofte fylt av en *ambivalens*. Rusmiddelbruken kan være en opplevd god strategi for å håndtere en vanskelig livssituasjon og dersom man skal *motivere* for å endre en opplevd god strategi, må man romme *ambivalensen* til endring (Lønne, 2006). *Ambivalens* må mer oppfattes som konflikten mellom det å fortsette med rusmiddelbruken og det å ville endre den, enn mangel på *motivasjon* (Børtveit, Skjøtskift, 2008). *Motivasjon* oppfattes da som et prosessuelt fenomen man som hjelper kan utforske og påvirke i interaksjon med ungdommen, under forutsetning av at man er sensitiv til hvor ungdommen til en hver tid befinner seg (Barth, Näsholm 2007).

Sosiale perspektiv retter søkelyset mot ungdommens rolle i samfunnet eller kollektivet og en del av det sosiale perspektivet er den *kulturøkonomiske avhengigheten*. Kulturøkonomisk avhengighet referer til den tilknytningen de unge har til et bestemt miljø, i dette tilfelle rusmiljøet (Smith-Solbakken & Tunglund, 1997). Noen ungdommer har sterke økonomiske bindinger igjennom narkotikasalgs og annen ulovlig virksomhet, en faktor som gjør rusfrihet enda vanskeligere. Tilknytningen til rusmiljøet gjennom venner og bekjente representerer et hinder når en ungdom ønsker å bli rusfri. I tillegg til den sosiale tilknytningen til et rusmiljø må en også ta høyde for den økonomiske avhengigheten eller kompetansen ungdommene har til å håndtere sitt miljø. Sandberg, Pedersen (2006) omtaler en sosial kapital (Bourdieu, 1999) i et gatemiljø for *gatekapital* og definerer det som "*kunnskap, kompetanse, ferdigheter, egenskaper og objekter som tilkjennegis verdi i gatekulturen*" (Sandberg, Pedersen, 2006:83). Gatekapital reflekterer gjeldende verdier innenfor en rusmiddelkultur.

For å kunne forstå ungdom med rusproblemer må man integrere psykologiske og sosiale perspektiv. Identitet er knyttet både til individuelle psykologiske dimensjoner og til sosiale dimensjoner der det kulturøkonomiske aspektet blir relevant. I arbeid med motivasjon og ambivalens innenfor en rusavhengighets kultur må man søke å identifisere ungdommens sosiale kapital og forstå de individuelle strategiene i det sosiale perspektivet.

For å kunne hjelpe de ungdommene som oppsøker K46, til å gjøre noe med sine rusproblemer, må man forstå de unge i sin kontekst og det er derfor relevant å spørre seg:

***Hvordan opplever ungdom med rusproblemer livet sitt?
Hva erfarer de som god hjelp til en behandlingsstart?***

Metode

De unges opplevelser og erfaringer må formidles gjennom de unge selv, det er deres virkelighet og deres historier vi ønsker å utforske for å kunne forstå deres perspektiv. Sosialkonstruksjonisme som vitenskapsteoretiske ståsted blir derfor relevant, og spesielt gjennom Searle (1995) sin definisjon av den sosiale virkeligheten og Hacking (1999) sin refleksjon over hva man egentlig konstruerer. Ungdommenes virkelighet er skapes og defineres av dem i selv i deres sosiale kontekst, i deres relasjoner til hjelpere på K46 og i deres møte med oss som forskere når vi ber dem fortelle om sine liv og erfaringer.

Studien ble godkjent av datatilsynet, og utvalget er 9 ungdommer, 4 unge kvinner og 5 unge menn ble rekruttert på K46. Ungdommene samtykket i å delta i studien, de ble lovet anonymitet og at de når som helst kunne trekke seg fra studien uten at det fikk konsekvenser for dem. De fleste samtaler ble gjennomført i lokaler på K46, en hjemme hos en ungdom, vi var to som intervjuet i to samtaler og en i de andre. En av ungdommene oppfattet vi som påvirket av rusmidler i samtalsituasjonen og avsluttet samtalen så fort som mulig, og la ikke data som fremkom til grunn for analysen.

Ettersom vi var interessert i ungdommens livshistorier og deres erfaring med hva som er god hjelp, fortok vi en kronologisk narrativ analyse av deres fortellinger (Sagvaag, 2007). Det innbar at vi identifiserte relevante tema, hva som skjedde i forhold til tema, hvordan ungdommene forholder seg til temaet nå og hva de tenker om fremtiden. Deretter fortok vi en overordnet analyse for å få tak kjernefortellingene til ungdommene, i lys av deres kontekst.

Tema ungdommene fortalte om var *historier om livet generelt og historier om rusmiddelbruk*.

Historier om livet

Livet før er nå blitt til historier om...

De ungdommene vi snakket med hadde forskjellige utgangspunkt i livet. Noen hadde vokst opp med begge foreldrene, andre hadde skilte foreldre, noen vokste i fosterhjem eller det de selv karakteriserte som ustabile familieforhold. Det varierte om de opplevde støtte fra viktige personer i barndom eller om de hadde vært overlatt mest til seg selv. De fleste hadde tidlig i livet hatt kontakt med barnevernet og noen av dem var oppvokst i fosterhjem der de opplevde å bli avvist når rusmiddelbruken ble et problem.

Noen visste at foreldrene hadde problematisk forhold til rusmidler og var døde som følge av dette, eller fremdeles var aktive i rusmiljøet og i perioder var til behandling for sitt rusmiddelproblem. Noen av ungdommene hadde vært eksponert for foreldre sitt problematiske bruk av alkohol eller illegale stoffer. En ungdom fortalte at begge foreldrene var narkomane og at han aldri hadde sett faren som nå var død. Moren

hadde reist til utlandet for behandling av sitt rusmiddelproblem da ungdommen vi snakket med var 6 år. På det tidspunktet hadde han bodd i fosterhjem i flere år og hadde hatt en fosterfar som drakk seg i hjel noen år tidligere. Det at ungdommen senere i livet fikk erfaring med egen rusavhengighet ser han nå som en gylden mulighet til å bedre forstå sin mor. Dermed er det lettere for ham å leve med sin egen barndomshistorie og det han før opplevde som svik har han snudd til at han nå har en større innsikt.

Ungdommene hadde også erfaring med mødre som stod på for dem for at de skulle få den hjelpen de mente de behøvde. En mor stod på for at barnet hennes ikke skulle omplasseres på ny skole selv om hun hadde atferdsproblemer. Hun argumenterte for at datteren sitt nettverk på hjemmeplassen var viktig og medvirket til forsterkninger i nærmiljøet og tilrettelegging av undervisningssituasjonen på skolen. Ungdommen fortalte at hun hadde en mor som: *"Hu står på hu!"* og det medførte at ungdommen både fikk vitnemål fra videregående skole og *"så hadde eg ei kjekke russatid. Det var liksom litt av mi greia det for eg ville...eg ville vær med i russetida, vennene mine..."*

Så hendte det noe i livet...

De fleste av ungdommene beskriver hendelser i livet ved at de ble tatt hånd om gjennom plasseringer i forskjellige institusjoner. Selv om det gjerne opplevdes som *"frivillig tvang"* var det likevel noe de såg frem imot og som de gjerne oppfattet som verdifullt.

For en av ungdommene ble fengsling en hendelse som endret noe i livet. I fengselet ble hun sett, tatt vare på og vist omsorg. Oppholdet i fengselet ble et avbrudd fra rusmiddelbruk og helsetjenesten ved fengselet videreformidlet kontakt med hjelpeapparatet. Hjemmesituasjonen etter fengselsoppholdet var i et sterkt rusbelastet miljø og ettersom ungdommen da ønsket å redusere eller slutte med sitt rusmiddelbruk, fikk hun et *"sammenbrudd"* da hun ikke hadde andre alternativer enn å flytte tilbake til dette miljøet. På grunn av sin unge alder hadde heller ikke sosialtjenesten egnede boliger å stille til disposisjon da de vurderte sine boligalternativ også å være i for rusbelastede miljø. Etter en periode fikk hun tilbud om leilighet gjennom en frivillig organisasjon, en bolig hun måtte fysisk forsvare fra både venner, bekjente og familie som opprettholder et problematisk rusmiddelbruk og gjerne vil komme på besøk.

Egne eller andres reaksjoner på ungdommenes rusmiddelbruk ble tydelige vendepunkt, noen ble tatt hånd om, mens andre ble kastet videre ut av prosjekter eller tiltak de var i. En av ungdommene ble avvist både fra atferds-/behandlingstilbudet og foreldrene. *"Når jeg ble tatt av politiet med hasj, flippa foreldrene, de "jidde" meg opp, de var der ikke lenger for meg. Far sa: "jeg er ikke faren din lenger." Det er ikke god hjelp og viss han synes det, kan han gå til helvete".*

En av ungdommene som hadde hatt kontakt med barnevernet i hele barndommen og ikke sett moren på lang tid, opplevde at moren likevel dukket opp hjemme hos henne en natt. Da var ungdommen bevisstløs og tilstanden livstruende. Moren fikk alarmert helsetjenesten og ungdommen låg flere måneder kritisk syk på et stort, spesialisert, somatisk sykehus. Behandlingen hun fikk på det spesialiserte sykehuset opplevde

hun som enestående, hun følte seg verdsatt. Etter at hun ble overført sykehuset i hjembyen forandret dette seg og hun kjente seg foraktet og fikk ikke den behandling hun skulle ha fordi det ble for dyrt. *"Intravenøst var jeg avhengig av, det gadd de ikke gi meg, det var for dyrt, når jeg kom til Mellomby, ...så den endte jo med at...det endte med... herreGu...det er så gale at...jeg kollapsa, jeg klarte jo ikke å..."* Ungdommen forteller hvor langt de strakte seg på det større spesialiserte sykehuset, at legen ordinerte "take away" mat bare hun ville spise, men sykehuset i hjembyen viste en helt annen holdning *"eg var avhengige av intravenøst, men det var for dyrt..."* og hun knytter dette til sin rusavhengighet, spesielt det at hun brukte heroin. Hun hørte at overlegen bad personalet ikke bry seg om henne fordi *"hun er misbruker...De sendte meg rett til helvete, og skjønte ikke at jeg komme ikke til å leve ut denne dagen viss de skal behandle meg som boss liksom..."*

En ungdom fortalte om flere omveltninger i livet, han mistet en nær venninne som døde i overdose og akselererte sitt eget bruk av rusmidler som reaksjon på dette. Like etter fikk han kjæreste selv om *"jeg såg ikke ut i måneskinn, var skambanket, vog 50 kg, ...takke Gud for det..."*. Kjæresten ble gravid og han *"kan ikke være på kjøret når ungen kommer"*, så nå venter han på behandlingsplass og er fast bestemt på å gjennomføre et behandlingsopplegg.

Kontakten med K46 oppfatter flere av ungdommene som en hendelse av betydning for viktige forandringer i livet. *"Jeg nådde et punkt i livet mitt der jeg var dritt lei av å røyke"*. Dette falt sammen med andre viktige hendelser som det å få en kjæreste.

Nå er livet en historie om...

Historien om livet nå handler for alle ungdommene om et mindre turbulent og mer forutsigbart liv, enn de har hatt tidligere. Noen er i arbeidstrening, noen i utdanning, andre har mer enn nok med å takle dagliglivet med å bo, å håndtere økonomien, ordne med mat og å etablere en viss avstand til personer de ikke lenger ønsker å ha kontakt med.

En av ungdommene, som fremdeles bruker hasj og alkohol vil avvikle kontakten med hjelpeapparatet *"fordi at mitt liv er greit sånn som det er nå synes jeg, og jeg har ikke noen nye mål jeg, eller nye planer"*.

Noen forteller likevel om et vanskelig liv der det viktigste er å holde seg flytende og å finne ut av hva de vil gjøre med livet sitt. En av ungdommene forteller at hun er blitt *"samfunnshemma"*. Fra å ha hatt et stort ansvar i sitt barndomshjem pga. foreldrenes rusmiddelbruk og i grunnen klart seg selv fra hun var i 4 års alderen, trenger hun nå, etter mange års institusjonsopphold, hjelp til det mest elementære oppgaver. Hun får hjelp til å oppsøke tannlege, til å søke leilighet, til å handle inn mat og denne hjelpen trenger hun. Selv om hun, som hun sier *"...prøver så godt jeg kan, vanskeleg så det holde!"*

Nettverket er en utfordring for de fleste og de har en nokså liten kontaktflate når de kutter ut det rusrelaterte nettverket. For flere av dem er det heller ikke mulig dersom de skal andre enn fagfolk å forholde seg til. Alle fortalte om problemer knyttet til venner og familien, enten fordi familien ikke skulle vite om deres livssituasjon eller

fordi det var vanskelig å ha kontakt med familien som hadde et ennå mer turbulent liv enn de selv. Flere fremholdt at de var heldige som gjerne hadde et par venner utenfor rusmiljøet, mens noen mener andre ikke er orientert om deres rusmiddelbruk.

Historier om livet i fremtiden er...

Historier om familieliv med partner, barn og god nok økonomi.

For mange handler familielivet om å få en *"snille mann, og bil og ja, stabilt liv... og faste jobb å gå til"*. Eller en annen beskriver den ideelle fremtiden som et liv med mann og barn, god inntekt og stabilt liv. En av ungdommene ønsker at hun i fremtiden er *"from og formell, har en gutt og en jente...en mann som er normal viss det finns"*. Hun vil ha tilhørighet og en tilværelse av kjærlighet, sikker fremtid for ungene og at de skal bli tilbydd alt hun ikke har hatt selv. Hun har også et ønske om at hennes mor skal få anledning til å være en god mormor for hennes barn og at hun selv skal ha *"har reist mye, opplevd litt og sett verden."*

Den ungdommen som venter barn *"unner ikke det samme for ungen min som jeg har vært igjennom. Jeg har ett mål: aldri samme vei som foreldrene. Jeg skal vise foreldrene mine at det er mulig, meg selv, ungen, å komma ut av det."*

De fleste ungdommene hadde konkrete yrkesvalg. En ville bli frisør, en make-up artist, en vil ha *vanlig, gjerne lett fysisk arbeid*, en vil starte sitt eget firma, gjerne innenfor privat sektor, *"det er liksom drømmen da"*. Andre har utdanningsplaner knyttet til yrkesvalg, *"gå på skole, starte egen restaurant*, en vil studere psykologi i USA, vil gjerne bli professor og har erfaring med gode karakterer på skolen. Noen av ungdommene ville slutte med det de holdt på med uten klare ønsker eller planer for annet arbeid.

Flere av ungdommene hadde ønsker om å oppholde seg i et varmere land i fremtiden. En drømmer om et liv på landsbygden i Spania, *"langt vekke fra alle som trykker meg ned og skaper problemer for meg"*. En annen kan også tenke seg Spania eller Mexico, *"det må ver spansk, Penger er det selvfølgelig møje av..."* og en vil til *"utlandet"*.

En av ungdommene har erfaring med at *"Det blir aldri så du planlegge"*, og derfor er det ikke noe videre mening med å investere i eget liv.

Historiene om livet handlet om familie og yrkesvalg for de fleste. Ettersom utgangspunktet for kontakten med K46 er at ungdommene har problemer med sitt rusmiddelbruk, ble dette også tema for samtale.

Historier om rusmiddelbruk

Rusmiddelbruken før er nå blitt historier om...

... et tungt bruk av rusmidler, om bruk av alkohol, sniffing, hasj, amfetamin, medikamenter, ekstesy, GHB og heroin. Ungdommene vi snakket med startet med rusmidler tidlig, når de var mellom 11 og 15 år. Bruk av rusmidler var en aktivitet de hadde sammen med andre, men inngangsposten var noe ulik. En av ungdommene forteller:

Det var med kompiser ja, det var den selvtilliten, .. jenter du ellers aldri hadde tåret å snakket med, æææ, snakke du med. At du selv gjerne ikke syns du er noe...fin , vet 'kje jeg...det bler du når du spise det. ...når du har prøvd det er det vanskeleg å vere uten. De følelsene du få, det er falskt, men en følelse er en følelse og når du selv har han så er det jo ikke falskt. Du kan jo ikke kjenne at det er falskt, men det er det er falskt... yes. Og spise du nok av det så ende det opp med at du går på apoteket og får lykkepiller.

Flere forteller at de ikke klarer å ha det kjekt uten rusmidler og noen har foreldre som har eller har hatt problemer med sin bruk av rusmidler. En forteller at barnevernet så at moren ruset seg, og at barnevernet tok dette opp med henne. De var *"bekymret for at moren din bruker amfetamin"*. På dette tidspunktet var ungdommen rusfri, og beskriver møtet med barnevernet som vanskelig. *"For det er jo ikke noe sånt jeg vil høre... jeg er jo lojale, alle unger er det mot mødrene sine"*. I ettertid hadde hun ikke kontakt med barnevernet, og hun fortsatte å bo hjemme hos mor. I tenårene utviklet hun et eget rusmiddelbruk, da hovedsakelig på amfetamin. Etter hvert ruset hun seg sammen med sin mor. Hun beskriver episoder der hun gikk inn i psykoselignende tilstander og ikke sov og spiste på flere dager.

De fleste av ungdommene vi snakket med knytter ustabile oppvekstforhold opp til sin erfaring med rusmidler og mange har ikke lenger kontakt verken med sine biologiske foreldre eller fosterforeldre. Mange forteller også om opphold på institusjoner i inn- og utland, der hele tenåringstiden ble en vandring mellom ulike behandlingsopphold. Noen hadde erfaring med folkehøgskole, noe de oppfattet som et tilnærmet behandlingstilbud for å komme bort fra rusmiljøet på hjemplassen.

Ungdommene hadde blandede erfaringer med hjelpapparatet, fra at de følte seg sett og forstått til at ikke fikk hjelp i det hele tatt. *"Rådgivere og sosialfolk på skolen var krasj... PPT de hater jeg, hadde en stygge dame som sa at hun ikke kunne forstå at jeg kunne bli så sinte når hun ikke klarte det..."*

Ungdommen kunne beskrive seg som *"problembarn"*:

Har alltid vært et problembarn; skulking, gi faen og manipulering, det fekk jeg beskjed om av rektor. Jeg lo av han, viste han fingeren, så gikk jeg... Tenke tilbake på meg selv, herregud for en jævla liten drittunge jeg var, som gidde faen i alt...

Rusmiddelbruket var dyrt, en forteller at han brukte 500kr. pr. dag på amfetamin, som han sier:

det er jo veldig psykisk avhengighet, jeg meiner det er 10 ganger verre enn å være fysisk for .. jeg vet ikke jeg, men du kan holde deg på amfetamin i 3 år gjerne, så går du gjerne på en sprekk pga. .. tenke sånn på det. Vett 'kje jeg, jeg har tenkt på det hver dag siden jeg tok det og får jeg mulighet til å få det, så tar jeg det. Det koste jo 500 kr. Dagen, 5 – 400 kr. Dagen så det er ikke bare, bare... koste 20.000 for et hekto, det er 100 gram. Jeg kunne bruke 4 – 6 gram til dagen. .. i slutten. Jeg kunne ta et gram i en strek, og nå i slutten ble det jo til at jeg satte smeller og... det går ½ gram i en..."

Så forandret rusmiddelbruken seg til historier om...

... avrusning, etter flere år med omfattende bruk av rusmidler, det siste halvåret amfetaminbruk. Selv om en av ungdommene i begynnelsen betraktet behandling som en "frivillig tvang" sak, såg hun frem imot innleggelse og avlastning i forhold til fysiske og psykiske problemer rusmiddelbruken medførte. Ventetiden ble lang, 7 måneder, hvor hun pådrog seg magesår.

Noen av ungdommene erfarte at rettsystemet grep inn og formidlet kontakt med K46 slik at de etter hvert kom inn i en behandlingssituasjon. En forteller om at "jeg nådde et punkt i livet mitt der jeg var dritt lei av å røyke", tok kontakt med helsetjenesten og ble henvist til K46. Andre kom i kontakt med K46 da de ble kastet ut av behandlingstilbud med krav til atferd. En ble så syk av langvarig rusmiddelbruk at hun ble innlagt for akuttbehandling og fikk kontakt med K46 etter sykehusopphold.

En opplevde rusmiljøet som truende:

Fikk kontakt med ett tøft rusmiljø og traff så mange folk, tror jeg 4 doblet telefonlisten min på..veldig kort tid, havnet inn i veldig kriminelt miljø og...Før jeg traff kameraten min, dama mi så traff jeg noen "dealerer" i Små –by og begynte å være med de hver dag. Jeg solgte masse og gikk rett inn i det. Havnet i ett oppgjør der jeg blei beskyldt for å "bøffe", altså ødelegge stoff og solgte det tjente masse penger, jeg solgte amfetamin da, jeg fekk bank i 7 ½ time, lille julaften, det ødela heile ryggen min, jeg skaffet penger til de (dealerne), 12 – 13.000 gjennom telefon som folk kom og betalte til meg for å støtte meg. Å ja,... det er det verste som har skjedd meg. Jeg fikk pistol mot hodet og.. med en luftpistol, ikke vanlig pistol. Så slo de meg i hodet og da knakk pistolen. Nei gasspistol mener jeg, gasspistol. Det er kraftigere enn vanlig pistol om du blir skutt med det, det går inn i huden og det sitter. ... ring folk og fiks penger, viss ikke så skyter vi deg. Så skulle jeg ringe da, så var jeg nervøs, så glapp telefonen, så slo han meg, så knakk pistolen. ... da svetta jeg litt altså..

Etter dette traff denne ungdommen en han ble kjæreste med og selv om han har solgt noe i ettertid, vil han ut av markedet nå.

Har solgt litt når jeg var på sprekk igjen, det er det du må gjøre når du vil ha stoff så er det du må gjør. Uten det så blir det bare masse gjeld, er stort sett med de samme, men så er det en del du ikke kan være med for du har ikke gjort opp, så...han forteller at han ikke får problemer med gjeld når han skal inn i fengsel fordi alle de han solgte for sitte i fengsel. To måneder etter føk den ene inn og 2 mnd etter det så føk den andre inn, så... Snakket en del om hvor godt gjort det var å skaffe så mange penger. Hadde 600 nr. på telefonen. Har hatt 400 – 500 telefonnr. Til drittfolk.

Denne ungdommen reflekter over hvor pengene ble av når han solgte dop, han har ingen ting igjen selv, mener at "dealerne" går av med fortjenesten og da er det ingen ide å holde frem den "jobben". Egentlig ville han ikke helt ut av rusmiljøet, men etter samtaler på sosialkontoret, ble han videreformidlet til K46 og søkte seg etter en tid inn i behandling.

Som illustrert ovenfor er ungdommene sine fortellinger om når rusmiddelbruken forandret seg, også fortellinger om K46. Kontakten med lavterskeltilbudet opplever de har medvirket eller vært direkte årsak til at de søker seg til behandling for sin rusmiddelavhengighet. De opplever K46 som "seriøse... K46 er åpne for å høre på deg, ikke bare gå etter læreboka, ser deg ut fra hvilken situasjon du er i, ikke berre etter læreboka, ser kvar enkelt og ser hva som er best..." En annen uttrykker det samme: "En på K46 kom med en lapp, hun gjorde det de gjorde i Stor-by. Jeg ble knyttet til henne".

Erfaringene er også at K46 setter ungdommene i kontakt med polikliniske behandlingstilbud som Psykiatrisk ungdomsteam / PUT, eller andre behandlingstilbud.

Nå er rusmiddelbruken historier om...

...reduksjon av bruk av rusmidler. Noen ungdommer oppgir at de har sluttet med rusmidler: "det er så sjeldent at det teller ikke". Andre forteller at de nå bare bruker alkohol og hasj, men har kuttet ut amfetamin og en del av de gamle kontaktene fra rusmiljøet. En av ungdommene forteller: "Du trenger ikke alle folkene, mange av folkene har jeg blitt kjent med igjennom rusen". Hun tilbringer nå tiden med venner hun hadde før rusmiddelbruken og sier hun sitter mye inne. Hun røyker daglig hasj og drikker litt alkohol.

En annen som både vil og ikke vil slutte med rusmidler forteller:

Jeg tenker bare på det, dette hadde vært så mye kjekkere om eg hadde hatt rus. Men det meste er alkohol, det er min yndling, blanda med hasj, med hasj så klarer jeg slappa av, men med alkohol så klarer jeg å ha det kjekt. Men jeg drikker ofte så mye at jeg blir "driftfudle"... Ruser meg av og til nå, drikker 2 – 3 g. i uka, så har jeg tatt litt sånn Valium og litt sånn diverse har jeg tatt og så har jeg noen piller jeg tar for (en sykdom), men den er og veldig fin for at du blir "seikosløve" av den klarer liksom ikke bare, du blir drit, jeg bare slokner så den pleide jeg å ta og så, ja det er vel. Og så har jeg speeda litt, men bare med venner... Kan røyke alene, kan drikke aleine og, men det,... Jeg må alltid

drikke, men som regel pleier jeg å finne noen å drikke med for det ser bedre ut... (litt fnis...)

I tillegg til at alkoholen hjelper ungdommen til å slappe av så forteller hun:

... Jeg får angst viss jeg ikke skal drikke, jeg må få det til, og en dag om uken og 2 dager i helga. Skulle ønske at, at jeg kunne kula 'an hjemme i helga, men da dør jeg av angst og kjedsomhet, og bare tenker på hvor mye kjekkere jeg kunne hatt det viss jeg var ute og drakk liksom.

Flere ungdommer forteller at amfetamin er det vanskeligste rusmiddelet å slutte med fordi virkningene er så gode. En av de som sier han sliter med å slutte med amfetamin, ruser seg også på metamfetamin og GHB. Han sier at *"det gode med det er at alt som gjør vondt ikke lenger gjør vondt ved hjelp av rusen... Det trenger ikke være fint, du får bare den holdningen, at du bare..., du gir faen egentlig..."*

Rusmiddelbruk i fremtiden er historier om...

...å leve et rusfritt liv *"har det mye bedre uten rus"*. Et rusfritt liv er også knyttet til slippe stress med å få tak i stoffet, å få tak i penger, stresse med å ikke bli tatt og når du blir tatt så blir det nytt stress med møter og *"pisseprøver"*. Flere formidler at det hadde vært best å ikke behøvd hjelp og allikevel ikke ruset seg. De fleste har vanskelig å forestille seg et liv uten bruk av rusmidler.

En av ungdommene knytter det å slutte med rus til det å kunne få verdighet: *"Vil ikke leve som en heroinist. Føler det er respektløst, blir utsatt for mye tull og vas. De som bruker heroin mister empati, evnen til å kunne sette seg inn i andre sin situasjon"* og det er ikke slik denne ungdommen vil se seg selv. Derfor vil hun kutte ut heroinen og *"bli voksen"*.

Det å kutte ut rusmidler i fremtiden vil også innebære andre økonomiske forhold. En ungdom som har utestående gjeld uttrykker at han ikke vil: *"... prøve å kreve inn de 'de store' skylder han. Det er sånn det er i det miljøet, det vil alltid være sånn. De som er i miljøet, det er de som lage reglene, så sånn er det..."*

En ungdom som har gjeld i rusmiljøet er likevel ikke urolig for å bli oppsøkt fordi han, som han sier:

Jeg har alltid litt gjeld, men det har folk til meg også... så det går opp i opp, mener jeg, det er sånn det er, jeg kan ikke gjøre opp for meg uansett for da må jeg gjøre opp for meg og det... og da risikerer jeg og det risikerer jeg ikke... det er ikke mye altså for hadde det vært mye så måtte jeg gjerne ut igjen..."

Reglene i rusmiljøet fremstår som tøyelige, så dersom man har passelig liten gjeld, behøver man ikke engste deg for å være avhengig av *"dealing"* for å få gjort opp gjelden. Men ettersom det er de i miljøet som lager reglene, må man holde seg innenfor reglene i rusmiljøet.

Kjernehistorie – historie om nedverdiggelse og ikke-tilhørighet

Ungdommene sine kjernehistorier var preget av en barndom og oppvekst i et miljø der de tidlig fikk stort ansvar for seg selv. De fleste hadde erfaringer med barnevern, ustabilitet i omsorgssituasjonen, problemer på skolen og gjerne én voksen i husholdet. De lærte seg alle strategier som i den situasjonen de var i opplevdes formålstjenlig. Strategiene bestod av bruk av rusmidler, men også holdninger om at de stort sett var alene i verden om måtte stole på seg selv og sine egne ressurser.

En av ungdommene *skilte seg ut i fra resten. Hun hadde et stabilt familienettverk og hadde aldri hatt kontakt med andre i hjelpeapparatet før K46*. Hun viste likevel tydelige den sterke tilknytningen en ungdom får til et rusmiljø, noe som gjør det vanskeligere å bli rusfri.

Motivasjonen for å bruke rusmidler var likevel sammenfallende. Rusmiddelbruken dempet stress, gav gode følelser, gjorde en likegyldig til et vanskelig liv og demonstrerte at man ikke brydde seg om personer som hadde makt over en. Det kan forstås som at bruk av rusmidler var en strategi for å ta makten selv og ikke finne seg i andres forsøk på å styre ens atferd.

Ungdommene sitt møte med verden utenfor sitt eget miljø var preget av å ikke bli tatt på alvor, av nedverdiggelse og av å ikke ha noen verdi. De opplevde at de ikke hadde den sosiale kapital som blir verdsatt i arbeidsliv, på skole og til dels heller ikke i hjelpeapparatet. Flere hadde erfaringer av å ikke være verdige til å få et behandlingstilbud enten det var for sitt rusmiddelproblem eller det var behov for somatisk behandling. Noen var nok aksepterte i sitt eget miljø der rusmiddelbruk var akseptert, men ingen uttrykte noe sterkt ønske om å bli værende i det miljøet. Dette kan oppfattes som den *kulturøkonomiske avhengigheten* (Smith-Solbakken, Tungland, 1996) til miljøet. Én ungdom finansierte sitt eget rusbruk igjennom kjøp og salg av narkotika. Andre ungdommer hadde opparbeidet seg økonomisk gjeld til rusmiljøet.

Ved siden av de økonomiske bindingene til miljøet, er den sosiale tilknytningen også sentral i ungdommenes liv. Samtlige ungdommer vi snakket med hadde vennenettverk basert på rusmiljøet, og hadde hatt det fra tidlig i ungdomsårene. Ungdommene er knyttet til en kultur basert på rusmiljøets normer, noe som vanskeliggjør løsrivningsprosessen. Likevel uttrykte de ikke noen sosial kapital innenfor sitt miljø som unge voksne, og det synes ikke mulig å identifisere noen alternativ kapital, som for eksempel *gatekapital* (Sandberg, Pedersen, 2006:83) er uttrykk for.

Møtet med K46 i denne situasjonen var for mange den første plassen de syntes de var blitt sett, hørt, behandlet med respekt og møtt som de personene de er. Dette kom til uttrykk gjennom at K46 ikke bare går etter læreboka, men faktisk er interessert i den unge som person og kan behandle folk ulikt. Flere fortalte også at

de følte seg velkomne på K46, de kunne bare gå innom uten at det ble for mye mas og personalet på K46 var fleksible i forhold til måter å holde kontakt på.

Resultat

Sosial kompetanse blir utviklet i det sosiale nettverket en er en del av (Gundersen og Moyahan, 2006). Dette innebærer at for disse ungdommene er deres sosiale kompetanse og identitet knyttet til et miljø som står på siden av normalsamfunnet. Når ungdommen så ønsker å endre sitt rusforbruk vil dette også påvirke nettverket ungdommen er knyttet til. Den delen av nettverket knyttet til rusmiljøet vil i stor grad falle bort mens nettverket basert på profesjonelle hjelpere vil øke. Dette er et hinder på veien mot rusfrihet for mange ungdommer. De ungdommene vi snakket med viste et ambivalent forhold til det gamle nettverket fra rusmiljøet. Flere sa at de hadde kuttet ut venner, men sa også at de gjerne hadde noe kontakt enda. Noen ungdommer hadde tatt opp kontakten med venner de kjente før rusforbruket begynte. Intervjuene viste allikevel at nettverkene hos disse ungdommene var svake i den forstand at det var få personer fra det uformelle nettverket. Ungdommene hadde varierende kontakt med familiemedlemmer, og mente at forholdene fortsatt var preget av tidligere hendelsen.

Ungdommenes vurdering av K46 kan tyde på at personalet der har maktet å gå inn i ungdommenes rom med ambivalens uten å avvise den og uten å diskvalifisere ungdommenes erfart gode grunner til å bruke rusmidler. Ungdommenes gode erfaringer med rusmiddelbruk er fremdeles i perioder viktigere enn de ytre negative konsekvensene. Det er i dette rommet vi må forstå ambivalensen de unge har i forhold til slutte med rusmidler. I den sammenheng forstår vi at K46 har fungert både som et lavterskeltilbud og som en behandlingsstart.

Litteratur

Barth, T. og Näsholm, C. (2007). *Motiverende samtale – endring på egne vilkår*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad og Bjørke AS

Bourdieu, P. (1999): *Meditasjoner*, Pax forlag A/S, Oslo

Børtveit T. og Skjøttskift S. (2008): *Motiverende intervju (MI) ved behandling av pasienter med psykatriske lidelser og rusmisbruk*, notat

Gundersen K. og Moynahan L. (2006). *Nettverk og sosial kompetanse*
Oslo: Gyldendal Norsk Forlag

Hacking, I. (1999). *The social construction of what?* Cambridge, Mass.: Harvard University Press.

Lønne, Hjellup Audhild (2006). *Psykisk lidelse og rusmisbruk*. Legeforlaget AS

Sagvaag, H (2007): *Alkoholbruk i tilknytning til arbeid – ein kvalitativ studie i eit folkehelsevitskapeleg perspektiv*, NHV-rapport 2007:3, upublisert monografi, Gøteborg

Sandberg, S., Pedersen, W. (2006): *Gatekapital*, Oslo, Universitetsforlaget

Searle, J. R. (1995). *The construction of social reality*. New York: Free Press

Smith-Solbakken, M., & Tunland, E. M. (1997). *Narkomiljøet : økonomi, kultur og avhengighet*. Oslo: Ad notam Gyldendal

Vedlegg I: Intervjuguide

Intervjuguide – K46

Livshistorie

- bakgrunnsinformasjon: alder, yrke, familieforhold, barndom – oppvekst
- Hvordan begynte rusforbruket?
- Hvorfor begynte du? Hvorfor fortsatte du?
- Venner

Historier om gode opplevelser

- hvilke personer i dine omgivelser har vært viktige for deg på ulike tidspunkt?

Historier om problem

- Når var første gang du opplevde rusforbruket som et problem?
- Hvilke konsekvenser vil du si rusmisbruket har hatt for deg?

Historier om god hjelp og mangel på hjelp

- Hva slags erfaringer har du med hjelpeapparatet? Hvem, når, hvor lenge?
- Hvem har gitt deg god hjelp?
- Hvem har ikke vært til hjelp – tanker om hvorfor de ikke har vært til hjelp?

Historier om behov

- Hvilke tanker har du om egne behov?
- Hva skal til for at du blir rusfri?
- Hva er det viktigste for deg akkurat i dag?

Erfaringer med K46

- Hvordan kom du i kontakt med K46?
- Hva har K46 gjort for deg?
- Hva er bra og dårlig med deres tilbud?
- Hva kunne vært annerledes?
- Noe du savner hos K46?

Tanker om fremtiden

- hvor ser du deg selv om 10 år?

Vedlegg II: Samtykkeerklæring

Livshistorie til ungdom med rusmiddelproblem og deira erfaring med eit lågterskeltilbod

Vil du vera deltakar i dette prosjektet om livshistorie til ungdom med rusmiddelproblem og deira erfaringar med eit lågterskeltilbod? Prosjektet har som føremål å forstå meir av ungdomane sitt liv, kva dei ynskjer hjelp med og kva dei synes nyttar i ein vanskeleg livssituasjon.

Forskarar i prosjektet er førsteamanuensis Hildegunn Sagvaag ved Universitetet i Stavanger og sosionomstudent ved Institutt for Sosialfag ved Universitetet i Stavanger, Liza Fuglestein.

Det vil bli innhenta eigne livshistoriar frå ungdomane, deira tankar om kva som er god hjelp og kva nytte dei har av K46, eventuelt andre tilbod som blir opplevd verdifulle.

Metodar som blir nytta i prosjektet er kvalitative forskingssamtalar som inneber ein samtale med ein eller begge i forskningsteamet. Opplysingane skal nyttast til å betre forstå livet som ungdom med rusmiddelproblem og kva tilbod som er nyttige i ein slik situasjon. Ein vil også søkja få fram kva rolle K46 spelar i denne samanhengen.

Alt som kjem fram i samtالene blir handsama konfidensielt og samtالene blir lagra på PC ved Universitetet i Stavanger, utan namn på deltakarane. Stemma vil kunna identifiserast, men det blir ikkje lagra noko liste over deltakarar i prosjektet.

Prosjektet vil vara i 1 år og deretter vil alle data bli sletta.

Deltaking i prosjektet er frivillig og ein kan på ei kvar tid trekkja seg frå prosjektet utan at dette vil noko konsekvensar for deltakaren.

Forskarane i prosjektet har teieplikt og alle data blir handsama konfidensielt.

Samtykkje

Eg har motteke skriftleg og munnleg informasjon og er villig til å delta i studien.

.....
Stad dato

.....
namn

.....
Stavanger dato

.....
Hildegunn Sagvaag
Prosjektleder

.....
Stavanger dato

.....
Liza Fuglestein
Sosionomstudent

Tidligere utgivelser av Rapporter fra Universitetet i Stavanger:

- 2009 nr. 19: Sissel Østrem (red.): Allmennlærerutdanningen i Norge - rekruttering, seleksjon og frafall
- 2009 nr. 18: Ove Njå og Sverre Nesvåg: Høyrisikogrupper i vegtrafikken. Meningsfulle undergrupper
- 2008 nr. 17: Roald Kommedal, leif Ydstebø og Torleiv Bilstad: Overvåkning og potensiell omdanning av utvalgte organiske miljøgifter i renseanlegg på Nord-Jæren
- 2008 nr. 16: Ove Njå, Eva Jakobsson og Sverre Nesvåg: Høyrisikogrupper i vegtrafikken. Identifisering av undergrupper
- 2008 nr. 15: Aud Solveig Nilsen og Synnøve Serigstad: Oljeutslipp - hva er konsekvensene for kommunene?
- 2008 nr. 14: Sindre Høyland, Karina Aase, Kenneth A. Pettersen, Berit Tjørhom: En studie av endringers betydning for sikkerhet i norsk luftfart
- 2007 nr. 13: Ove Njå: Helhetlig ROS-analyse av Oslopakke 3. Tunnelsystemenes effekt på sikkerhet, beredskap og frykt
- 2007 nr. 12: Nils Olav Østrem (red.): Fiksjon, Fakta og Forskning
- 2007 nr. 11: Randi Thomassen, Karina Aase og Sindre Høyland: En gjennomgang av legemiddelfeil Type, årsaksanalyse og tiltak
- 2006 nr. 10: Ketil Fred Hansen: Human Rights House Foundation and the HRH-Network
- 2006 nr. 9: Monika Röthle (red.): Rom for medvirkning – en utfordring for barnehagen: Artikkelsamling
- 2006 nr. 8: Randi Thomassen, Espen Olsen, Siri Wiig, Karina Aase, Sindre Høyland: Pasientsikkerhet– En analyse av feilmeldinger ved SUS
- 2006 nr. 7: Siri Wiig, Karina Aase, Randi Thomassen, Espen Olsen, Sindre Høyland, Anne May Røstøen: Pasientsikkerhet – Håndtering av feil i helsesektoren
- 2006 nr. 6: Karina Aase, Kenneth Pettersen, Øivind Solberg og Berit Tjørhom: Luftfart og forskning: Oppsummering fra arbeidsseminar / idédugnad
- 2006 nr. 5: Øivind Solberg og Ove Njå: "Sikkerhet på tvers": Utfordringer i Samferdselsdepartementets arbeid med transportsikkerhet

